

Drept penal și criminologie

CZU 343.23

CU PRIVIRE LA UNELE ASPECTE LEGATE DE DEFINIREA MOBILULUI INFRAȚIUNII

Larisa BUGA,
doctor în drept

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

În acest articol autorul face o încercare de definire a mobilului infracțiunii, corelarea noțiunilor motivul și mobilul infracțiunii. Se analizează aspectele doctrinare ale literaturii române, ruse, franceze, italiene privind motivul infracțiunii în dreptul penal și se face o interacțiune cu legislația Republicii Moldova. Se accentuează relația mobil-motiv din perspectivă psihologică ajungându-se la concluzia unei combinații perfecte a acestei relații. S-a apreciat că motivul infracțional constituie germenele de natură psihică a infracțiunii, care precedă în timp.

Cuvinte-cheie: *motivul infracțiunii, mobilul infracțiunii, doctrină, legislație, infracțiune, componență de infracțiune.*

In this article the author makes an attempt to define the motive of the crime, correlating the notions the motive and the mobile of the crime. The doctrinal aspects of the Romanian, Russian, French, Italian literature on the reason for the crime in criminal law are analyzed and there is an interaction with the legislation of the Republic of Moldova. The mobile-motive relationship is emphasized from a psychological perspective, reaching the conclusion of a perfect combination of this relationship. It was appreciated that the criminal motive constitutes the psychic germs of the crime, which precedes in time.

Keywords: *crime motive, crime motive, doctrine, legislation, crime, crime component.*

Introducere. La formarea rezoluției infracționale, omul, parcurgând întregul proces al cunoașterii, de la senzații până la raționamente, ajunge astfel să reflecteze în mintea sa cele mai complexe obiecte sau fenomene din lumea materială. Această activitate psihică complexă este compusă din mai multe procese ce se succed într-o anumită ordine după valoarea lor calitativă. Importantă și corectă ni se pare aprecierea că toate aceste impulsuri fiind realizabile atunci când infractorul are deja posibilitatea să prevadă urmările acțiunilor sale, să înțeleagă și să-și însușească legile vieții sociale sau să se conducă de ele pe baza unor principii sociale. Așa încât, aceste procese psihice specifice motivului infracțional trezesc ideea infracțională, după care ulterior se generează o luptă a motivelor și care într-un final determină subiectul la luarea hotărârii infracționale. Și numai după ce se va realiza o asemenea consecutivitate, subiectul trece la realizarea acțiunii sau inacțiunii sale infracționale.

Scopul studiului constă în elucidarea și analiza motivului infracțiunii în interacțiune cu mobilul infracțional luându-se în considerație latura psihologică și apreciindu-se doctrina de specialitate străină.

Rezultate obținute și discuții. Termenul de „motiv” presupune o serie de înțelesuri, incluzând în sine noțiunile de: necesitate, imbold, atracție, tendințe etc. Alți autori atribuindu-i acestea și trăsăturile altor trăiri cum ar fi: retrairi, deprinderi, percepții sau înțelesuri de

datorie, idei precum și alte procese psihice sau stări[1, p. 123].

Despre mobilul infracțiunii unii autori din doctrina rusă au considerat că: „Existența și intensitatea mobilului infracțiunii prin care s-a impulsionat la o acțiune infracțională ar constitui mai mult o preocupare a moralei decât a dreptului penal”[2, p. 88]. Într-un mod corespunzător aceeași problemă se pune și în literatura psihologică după care se constată că termenul de “mobil” este foarte frecvent utilizat la caracterizarea întregului mecanism al comportamentului uman luat în general, deoarece acesta la rândul său și un: „Factor determinant care mișcă comportamentul uman, în general, sau îl confirmă, iar aceste procese psihice pătrund toate structurile personalității, iar direcțiile acestuia le-ar constitui; “temperamentul, emoțiile, aptitudinile și alte procese psihice”[3, p. 123].

Într-un sens contrar, în aceeași doctrină, s-a apreciat că: „Studiul asupra naturii și esenței mobilului infracțional are relevanță și în dreptul penal și mai ales la analiza faptelor infracționale”. Și aceasta, deoarece infractorul va purcede la acțiune tocmai: ”Dintr-un interes concret și conștientizat, născut spre comiterea unei infracțiuni”[4, p. 14; 5, p. 14; 6, p. 16; 7, p. 46].

În doctrina penală franceză [8, p. 23], despre rolul pe care-l joacă mobilul în dreptul penal, unii autori apreciază că de fapt studiul în cauză: „... s-ar putea

echivala cu o angajare pe un drum înfundat”. Așa după cum vedem, toate acestea avertizează asupra dezinteresului pe care doctrina dreptului penal îl afișează față de problema mobilului.

După o altă viziune diverși autori [9, p. 83; 10, p. 668] au ținut totuși să sublinieze că: „În dreptul penal, neluarea în considerare a mobilului infracțional reprezintă o problemă de principiu”. Și aceasta deoarece, mobilul infracțiunii, de regulă fiind: „O cauză internă a actului de conduită în general prin care s-ar putea înțelege acel impuls intern la săvârșirea infracțiunii, care, într-un mod concret, poate consta dintr-o dorință, tendință, pasiune a infractorului” .

Așadar, prin noțiunea de motiv infracțional s-ar putea înțelege acel factor psihic prin care se impulsionează deja la acțiune sau acel impuls intern care constituie deja un proces unic al cunoașterii ce apare, la rândul său, din niște necesități bine conștientizate și clar determinate. Aceasta deoarece: „Orice fapt psihologic voluntar fiind precedat și determinat de o idee sau motiv infracțional, care presupune bineînțeles și o reflecție”. Unii autori însă atribuie noțiunii sau conceptului de mobil un caracter mai complex, astfel definindu-l : „Acea capacitate sau tendință a omului concret orientată, spre punerea în funcțiune a resurselor sale psihice, adică, propriu-zis, o angajare activă de controlare a actului volițional orientat la realizarea scopului, care spre deosebire de ultimul constituie o categorie psihologică distinctă”[11, p. 123; 12, p. 125; 13, p. 131; 14, p. 238].

După o altă accepțiune s-a mai apreciat că acesta ar mai presupune și o: „Cauză internă a actului de voință” care la rândul său mai implică și: „O dimensiune sau un raport afectiv orientat spre satisfacerea nevoii care a apărut, care nu este altceva decât o expresie de conștientizare a motivului”. Într-o altă expunere aceasta ar constitui: „Acel sentiment ce a făcut să se nască în mintea făptuitorului ideea săvârșirii unei anumite activități infracționale care într-un mod conștient este orientată într-o anumită direcție în vederea satisfacerii acelei dorințe, tendințe, pasiuni prin realizarea infracțiunii”[15, p. 354].

Fiind propriu-zis un fenomen reflectat în conștiința omului (prin necesități și interese) acesta îl îndeamnă pe infractor sau îi determină hotărârea de a săvârși infracțiunea și-i dirijează voința în momentul săvârșirii ei. Caracterul conștient al îndemnurilor presupune că în acest fel persoana își dă seama de valoarea socială ce urmează să o lezeze ca urmare a realizării vreunei fapte infracționale ori de consecințele social periculoase ce se vor produce, constituind de fapt, și un element indispensabil și inerent al motivului infracțional” [16, p. 131].

Tot referitor la motivul infracțiunii s-a mai susținut că: „În acesta se reflectă raporturile negative ale personalității față de valorile sociale” [17, p. 683].

Dintr-o perspectivă criminologică motivului infracțional i s-a dat o definiție mai largă prin care s-a apreciat că: „Motivul faptei infracționale se poate aprecia ca un produs rezultat ca o urmare a influenței unor raporturi sociale sau prin experiența de viață a infractorului, fiind de fapt acel imbold interior prin care se reflectă unele raporturi personale față de ceea ce este orientată fapta infracțională” [18, p. 27; 19, p. 66].

Așa după cum rezultă din expunerile anterior făcute, procesele psihice caracteristice motivului sunt apreciate drept unele de natură intelectuală, cât și de natură volitivă. Același fapt este în mod expres consemnat de majoritatea penaliștilor români [20, p. 124; 21, p. 91; 22, p. 80-81]. După părerea noastră, prea puține referințe există în ceea ce privește natura afectivă sau emotivă a acestora, problemă pe care o apreciem a fi uneori, adică în anumite cazuri, chiar de natura și esența mobilului infracțional. Așa încât pentru o apreciere și determinare adecvată a acestuia se va lua în considerație și aspectele afective, ce apar ca anumite motive sau impulsuri ce constituie o trăire momentană determinantă la un anumit comportament [23, p. 327]. Cele menționate nu s-ar putea referi însă la situația unei crime organizate, în structurile căreia la planificarea operațiilor există și se ocupă oameni bine pregătiți, iar câteodată, anume în acest sens, se creează secții separate [24, p. 330].

Tot în ceea ce ne privește mai credem că s-a apreciat într-un mod sintetic și corect atunci când s-a susținut că motivul infracțiunii constituie: „Un factor determinant la acțiune sau inacțiune, spre realizarea unui alt factor determinat care este scopul infracțiunii [21, p. 91; 20, p. 124].

În doctrina română, discuții s-au purtat asupra diferențierii dintre noțiunile mobil și motiv, apreciindu-se în acest sens că: „Motivul, la rândul său, reprezintă mobilul ultim, care stă la baza acțiunii infracționale. Astfel, se are în vedere nu totalitatea acestora, deoarece acestea pot fi multiple și diverse, adică acestea pot fi atât de natură infracțională, însă unele dintre ele pot avea și o natură morală sau legală. Însă, într-un final, chiar același autor, contrar aprecierii asupra diferențierii dintre noțiunile de mobil și motiv, constată că acestea ar reprezenta doar o chestiune de nuanță, ca atare autorul le folosește ca sinonime, doar că:

Într-un sens larg, motivele reprezintă totalitatea condițiilor psiho-fiziologice care, în orice moment, acționează sau pot acționa asupra voinței.

Dar, într-un sens restrâns, motivul infracțiunii ar constitui sau reprezintă chiar mobilurile concrete ale infracțiunii.

În literatura de specialitate franceză [25, p. 45], de asemenea, discuții s-au purtat delimitării noțiunilor de mobil de aceea a noțiunii de motiv al infracțiunii. Aceasta deoarece, unii autori atribuie noțiunilor o semnificație mai restrânsă și mai precisă motivului. Adică, în acest fel, sunt preconceptuate că ar fi acele procese psihice care de fapt, ar rezulta într-un final din lupta mobilelor, adică doar acei factori psihici care au ieșit victorioși din aceea luptă a motivelor și care au determinat, într-un final, la formarea rezoluției infracționale luată de agentul faptei infracționale”.

În schimb referitor la noțiunea sau conceptul de mobil infracțional în doctrina rusă există aprecierea că: „Ele sunt cauzele (les raisons) de a acționa și de a produce rezultate, or acestea, de regulă pornesc dintr-o sensibilitate a persoanei infractorului sau din tendințele oarbe ale agentului, sau acelea care uneori apar într-un mod spontan. Tot acestea, la rândul său, mai sunt apreciate drept: „... acele cauze de ordin afectiv cum ar fi de exemplu dorințele, înclinațiile sau emoțiile”. Tot din aceleași considerente mobilurile infracționale au mai fost definite și: „Acele rațiuni care l-au împins pe autorul faptelor să acționeze”, ori acesta mai poate apărea și ca un: „Proces psihic spre determinarea comportamentului infracțional și care, la rândul său, mai are și o funcție de orientare a motivului infracțiunii, deoarece acesta se constituie ca un rezultat al tuturor mobilurilor, ca factori determinanți la formarea lui”.

După o altă viziune: „Extinderea înțelesului de “mobil” apare ca ceva mult mai excesiv, și în acest fel noțiunile de “motiv”, „motivație” sau „mobil” sunt apreciate ca sinonime. Însă mobilurilor fiindu-le atribuite doar sensul de factori determinanți ai faptelor sau activităților infracționale. Fiind, așadar, rezumate doar la acea etapă de incitare sau de început, cărora nu le este specifică și celelalte procese psihice care continuă pe tot parcursul evoluției activităților infracționale care urmează să se producă în continuare”. Pe de altă parte însă se mai apreciază că: Procesele volitive vor evolua în același timp cu dezvoltarea motivației (lupta motivele), constituind astfel o totalitate a mobilurilor interne, astfel încât acestea pot fi atât de o natură nativă sau altele pot fi și unele inconștiente. Și aceasta chiar dacă rolul acestora, în final, ar fi numai acela de a activa anumite mecanisme ale anumitor procese psihice”[26, p. 24-26].

Însă, în literatura criminologică [27, p. 14-15; 28, p. 115] noțiunilor discutate, adică acelora de “mobil infracțional” li se dă un înțeles mult mai larg, fiind astfel descrise chiar câteva componente ale acesteia și anume; acele procese psihice de incitare, mai apoi de determinare a activității umane (mobilizarea psihologică), sau aceștia ar mai putea fi și unii factori de orientare, chiar și de predispunere a persoanei infractorului

spre realizarea infracțiunii. Și în așa fel, într-un final, apreciindu-se că: “... mobilul ar constitui procesul interior de argumentare a motivului sau acel factor dinamizator al motivelor”.

Referitor la motivele infracționale în doctrina română s-a apreciat că: „Acestea sunt cauzele izvorâte din inteligență, deoarece ele implică deja unele procese psihice mai complexe, cum ar fi cele de gândire sau percepțiile, ideile și judecățile sau chiar și reprezentările”.

Pe când referitor la relația mobil-motiv s-a apreciat că aceasta se manifestă, în concret, într-o: „luptă psihologică”, astfel constatându-se că mobilurile și motivele se combină: „Într-o manieră intimă în așa fel încât un motiv de unul singur nu poate fi conceput din punctul de vedere al acțiunii, fără ca să preexiste în acest fel un mobil din care să derive. Oricum însă un mobil, la rândul său, nu tot timpul poate să antreneze în mod necesar și un motiv infracțional”. Astfel încât, un mobil infracțional poate fi prezent la orice faptă umană, chiar și la una neinfracțională, însă dacă infractorul va comite o faptă infracțională, doar atunci când în lupta psihică sau procesele psihice precedente înainte de comiterea faptei infracționale în etapa deliberării au supraviețuit anumite motive de natură infracțională, doar acestea, într-un final, vor putea doar juca acest rol. Pe când în cazul celorlalte fapte neinfracționale mobilurile infracționale pot exista, ele însă nu supraviețuiesc sau nu ies victorioase din lupta motivelor și de aceea persoana nici nu ia hotărârea, respectiv nici nu trece la realizarea infracțiunii. Deși, în ciuda faptului că autorul susține că: „...un motiv nu se poate concepe fără un mobil”, în final conchide că: „Sensibilitatea și inteligența sunt indispensabile la formarea unui act voluntar și termenii „mobil” și „motiv” sunt sinonime și pot fi chiar utilizați unul în locul celuilalt” [29, p. 45].

În ceea ce ne privește, așa după cum rezultă din susținerile anterioare, apreciem că deși mobilul infracțional nu cuprinde tot mecanismul psihologic al comportamentului infracțional, el fiind doar o parte a acestuia, acesta oricum rămâne unul de natură psihică. Și aceasta chiar dacă după cum se susține că: „... mobilul infracțiunii răspunde doar la întrebarea de ce, infractorul va proceda într-un mod sau altul, și nicidecum la întrebarea cum va proceda acesta într-o situație sau alta, întrebare la care va răspunde doar motivul infracțiunii” [3, p. 123]. După noi acesta din urmă constituie un proces psihic mai complex ce ține deja de esența aspectului subiectiv, în general, adică al rezoluției (hotărârii) infracționale ca un proces psihic mai complex sau al vinovăției penale. Și aceasta, deoarece rolul motivelor se rezumă la o incitare sau determinare a ideii infracționale, luptei motivelor ș.a.m.d.

Iar în ceea ce privește esența calitativă și cantitativă a noțiunilor de mobil sau motiv, credem că abordările respective trebuie apreciate după esența și rațiunile care au stat la baza comportamentării de către doctrina dreptului penal în ceea ce privește fazele infracționale (faza internă și faza externă). Astfel, executarea activității fizice este precedată și însoțită de rezoluția infracțională, care imprimă o anumită direcție și anumite limite materialității faptice. Așa încât, înainte de a se începe executarea activității fizice, în forul interior al individului are loc a șadar procesul luării hotărârii infracționale, care va însoți și va dirija mai apoi întreaga activitate infracțională fizică sau materială. Iar în ceea ce privește evoluția senzațiilor sau a proceselor de gândire sau reflecție asupra lumii înconjurătoare, de natură să trezească conceperea ideii infracționale, suficient pentru noțiunile de drept penal să opereze cu un singur concept sau proces psihic, fie acela de motiv sau de mobil înțelegându-le ca sinonime. Oricum conform principiului *“cogitationis poenam nemo patitur”* (gândurile nu sunt pedepsite), așa încât, importanța delimitărilor între aceste noțiuni de motiv și mobil infracțional transcende necesitățile studiului dreptului penal (asemenea delimitări ar putea fi utile studiilor criminologice, în ceea ce privește profilaxia crimelor). Chiar dacă acestea, la rândul lor, ca proces psihic s-ar deosebi suficient, credem că ar fi faptul să apreciem că procesele psihice ale mobilului (motivului) infracțional pot fi câteodată de natură variată sau chiar complexe, fiind fie de natură afectivă, volitivă sau intelectuală. Important este, după părerea noastră, că acestea să genereze, la rândul său, sau să incite în mintea infractorului procesele psihice ce vor urma (ideea infracțională și lupta motivelor și apoi decizia sau hotărârea infracțională).

Mai mult ca atât chiar dacă suntem de acord cu faptul că nu se poate pune semnul egalității între dorință și cunoaștere, în general, și aceasta deoarece nu orice cunoaștere se poate transforma în dorință, însă orice dorință presupune un anumit grad al cunoașterii. Tocmai de aceea pentru ca dorința să se transforme într-un motiv nemijlocit al comportării infracționale, iar apoi într-un scop, trebuie, mai întâi, să fie apreciată într-un mod adecvat, dar nu excesiv.

Având în vedere natura complexă a motivelor infracționale, cât și varietatea posibilă a acestora, în doctrina penală se vorbește despre o eventuală clasificare a lor. Astfel încât acestea ar putea fi: „De natură politică, materiale, de violență, anarhico-egoiste, de indiferență, frică, social-economice” [30, p. 51-71] sau după o altă clasificare acestea pot fi: „...cele de răzbunare sau de gelozie etc.” [31, p. 289]. După o altă accepțiune: „Mobilul (motivul) este acel factor psihic care poate consta într-un sentiment de ură, gelozie, lăcomie, răzbunare, fanatism, milă etc. Așadar, dacă intenția este mereu

aceeași (directă sau indirectă), mobilul este variabil, în funcție de infractor și de împrejurări”.

După unele aprecieri [32, p. 231] din doctrina italiană, rusă, franceză: „Mobilul poate fi unul egoist, tinzând spre satisfacerea anumitor trebuințe personale de ordin material sau spiritual. Alteori s-a apreciat că acesta poate fi și unul altruist, generos, mai ales atunci când vizează satisfacerea unor nevoi ale grupului social sau ale altor persoane decât subiectul și acesta nu este interesat decât moralmente”. Un exemplu tipic al ultimului ne-ar putea servi situația în care are loc uciderea unei persoane la rugămintea acesteia, din cauza suferințelor sau chinurilor cauzate de o boală (eutanasia). Acest conținut infracțional în codul penal al Republicii Moldova este incriminat la art. 148. “Lipsirea de viață a unei persoane în legătură cu o maladie incurabilă sau cu caracter insuportabil al suferințelor fizice, dacă în acest fel a existat dorința victimei sau în cazul minorilor rudelor acestora”.

S-a mai susținut că există și unele motive: „Îndemnătoare care ne împing la acțiune, și motive împiedicătoare, care ne rețin de la acțiune”.

Corelația între motivul infracțiunii și formele vinovăției penale. În literatura de specialitate referitor la acest coraport sau corelație corect s-a apreciat faptul că: „Mobilul (motivul) sau scopul infracțiunii nu trebuie confundate cu intenția infracțională or intenția, la rândul său, presupune voința de a comite infracțiunea, pe când scopul or mobilul infracțiunii îl constituie cauzele prin care se voințește să se comită aceasta. Astfel încât mobilul sau scopul este: cauza remota delicti, iar intenția este cauza proximă” [33, p. 189].

De asemenea, o parte dintre autori, în mod corect, consideră că: „Mobilul este anume acel element caracteristic al activității voluntare a omului, și: „Acesta se află la baza oricărei activități umane intenționate”. Iar în acest sens s-a subliniat că: „Există o legătură indisolubilă între mobil și intenție afirmându-se chiar faptul că: „Orice acțiune săvârșită cu intenție este determinată de o cauză interioară, de un mobil care îl impulsionează pe făptuitor la săvârșirea faptei incriminate de lege, printr-o asemenea formă de vinovăție”. Același punct de vedere este susținut și de doctrina penală românească [34, p. 98], dar și de practica judiciară. Tot în același sens, și în doctrina românească se mai apreciază: „Între acestea nu ar exista niciun raport comun, or chiar dacă acele elemente aparțin unor sisteme de referință total opuse, iar problema asemănării ori deosebirii dintre ele nici măcar nu poate fi pusă, deoarece între acestea nu ar exista termen de comparație. Acestea sunt două noțiuni atât de controversate și chiar confuze uneori, ... între ele oricum și într-un mod indubitabil există și o diferență netă”, același autor mai remarcă în final că: „Motivele sau

mobilele nu ne fac doar să cunoaștem intenția; ele o colorează sau îi determină moralitatea”.

Tot astfel s-a mai remarcat și faptul că: „Simpla existență a infracțiunii, mai ales în cazul infracțiunilor intenționate când aceasta nu este condiționată de prezența vreunui mobil particular, acestea nu se identifică, deoarece simpla constatare a intenției este deja suficientă pentru existența infracțiunii” [35, p. 333]. Or: „Cu toată importanța sa, mobilul faptei nu constituie, de regulă, o condiție pentru existența infracțiunii, deoarece oricare ar fi acel impuls intern al actului de conduită, săvârșirea acestuia cu intenție este aproape totdeauna suficientă, pentru întregirea laturii subiective a infracțiunii”.

Și atât în doctrina penală franceză [36, p.102; 37, p. 692], cât și în cea italiană [38, p. 496-497] s-a statuat faptul că deși între acestea (noțiunile de intenție și mobil) există o legătură indisolubilă, iar acestea nu ar trebui să fie confundate. În Franța, bunăoară, odată intrarea în vigoare a noului Cod penal la art. 121-3 alin.1, se menționează că de fiecare dată când există: „O simpla constatare a violării în cunoștință de cauză a unei prescripții legale se implică, din partea autorului, intenția vinovată”.

Doctrina rusă [39, p. 89-105], de asemenea, în ceea ce privește aprecierea coraportului dintre motivul infracțional și intenția infracțională remarcă: „Acesta are o importanță deosebită la constatarea și aprecierea adecvată a intenției infracționale, deoarece prin intermediul acestuia se constată într-un mod esențial faptul realizării intenției infracționale, respectiv, și aprecierea corectă a caracteristicilor obiective ale faptei infracționale și a conținutului acestora”.

În ceea ce ne privește împărtășim susținerile expuse, cu remarcă faptului că motivul infracțional constituind acel germene de natură psihică al infracțiunii în general, care tot timpul precedă în timp, deoarece intenția infracțională, fie chiar aceasta și una premeditată ca o formă de manifestare a vinovăției presupune o atitudine psihică nemijlocită și paralelă cu fapta (mai ales în cazul intenției spontane). Mai mult ca atât, mobilul sau motivul infracțiunii este un procedeu psihic specific oricărei activități umane, fie ea licită, fie ilicită. Aceasta mai presupune niște procese psihice concrete.

Însă, necătând la cele anterior menționate, există anumite cazuri unde, prin excepție, legea introduce mobilul printre elementele constitutive ale infracțiunii. Astfel că, potrivit unei expresii consacrate deja, la aceste incriminări nu va fi suficient un *dolus generalis*, și în asemenea situații, s-ar cere un *dolus specialis*. În legea penală, motivul poate uneori să apară fie ca o cerință a conținutului incriminării (de exemplu, la infracțiunea de abuz în serviciu prin îngădirea unor drepturi, mobilul constă în temeiul naționalității, rasei, sexului

sau religiei (art. 316, C.pen. român) sau ca o circumstanță agravată specială în conținutul unor incriminări (de exemplu: omorul din interes material art.179 C. pen. român sau art. 145, alin. 2 lit b) C. pen al RM). Și tocmai referitor la aceste situații apare întrebarea dacă, nu cumva în aceste situații, intenția calificată (adică procesele psihice caracteristice ei) nu s-ar identifica cu cele ale motivului.

Recent însă, în doctrina franceză, s-a afirmat ideea că în anumite cazuri: la actele de terorism (art.421-1 cod penal francez), unele atingeri aduse autorității justiției (art. 434-25 cod penal francez); organizarea frauduloasă a propriei insolvențabilități (art.314-7 Cod penal francez) etc., precum și în alte situații asemănătoare, pentru existența infracțiunii este necesară prezența unui dol special, unde de fapt: „Mobilul s-ar identifica cu intenția ...”. Aceasta deoarece: „În anumite cazuri, legiuitorul ia în considerare mobilul în așa fel încât infracțiunea nu există decât dacă la voința abstractă (intenție), nu se va adauga un mobil particular”

Într-o altă accepțiune se susține că pe lângă distincția clasică dintre dol general și dol special, se reține că, dolul special, la rândul său, poate avea două forme: „Dolul special care permite alegerea între două sau mai multe calificări pentru același fapt material, și, dolul special fără de care faptul material nu poate primi nicio altă calificare penală (de exemplu omorul calificat incriminat la art. 222-2; sau omorul precedat sau însoțit de o altă infracțiune - art. 222-3). Este însă vorba în toate aceste cazuri de un tip particular de mobil, denumit mobil apropiat”. Și tocmai în aceste din urmă cazuri s-a susținut că: „Mobilul este de ce-ul acțiunii, cauza care îl împinge pe agent sau, într-un cuvânt, arioplanul psihologic al intenției”. Tocmai de aceea, caracteristic pentru asemenea situații în literatura de specialitate franceză se vorbește despre „intenție mobil”, sau despre „mobil intențional”etc.

Iar în doctrina română referitor la asemenea situații se susține că: „Dacă intenția ar fi complet separată de mobil, aceasta va rămâne o noțiune extrem de abstractă, imprecisă, străină de natura umană și de realitatea socială din care acestea rezultă, or tocmai mobilul infracțiunii este acel care la rândul său o animă”.

Privitor la situațiile puse în discuție menționăm că: „Ni se pare corectă afirmația că mobilul într-un mod concret la comiterea unei infracțiuni nu poate fi separat de intenție, deoarece, acesta este „motorul” ei, de unde și rezultă, de fapt, aprecierile asupra unei legături între intenție și mobil” astfel că, cert este faptul că la asemenea infracțiuni, mai ales la care mobilul este un element ce califică conținutul infracțional acesta, într-un mod implicit, califică în continuare intenția, fără însă să se identifice totalmente cu aceasta, astfel că într-un mod implicit cele două rămân, în continuare, ca două

elemente ce reprezintă entități distincte. Mai mult ca atât, chiar fiind ambele calificate, credem că oricum distincția dintre ele trebuie făcută. După părerea noastră, ambele forme anterior menționate, atât dolul simplu și chiar și dolul special, calificat nu poate fi identificat cu mobilul. Aceste discuții din doctrină apar, deoarece caracteristicile principale cu privire la noțiunea clasică de intenție sunt și rămân, în continuare, unele contradictorii. Astfel că, nimeni nu contestă faptul că, în varianta clasică, intenția reprezintă „o voință abstractă” (une volonté abstrakte), și, în același timp, că intenția se deosebește „în mod net” de mobil. Credem, de asemenea, că o „voință abstractă” ar presupune în mod implicit și negarea, ori ignorarea oricăror elemente psihice concrete, inclusiv cele ale mobilului, or, astfel ar fi greu de înțeles cum se poate face o „distincție netă” sau o delimitare, în raport cu ceva inexistent cum ar fi între intenție ca voință abstractă și mobil care reprezintă, la rândul său, un element psihic, după cum și rezultă din cele menționate de noi anterior, unul concret.

Așa după cum ne-am referit anterior la natura afectivă a motivelor infracționale, în doctrina română [40, p. 993] s-a apreciat faptul că: „În urma analizei motivelor infracționale, mai ales a celor de natură afectivă, se poate constata și aprecia gradul intenției infracționale”.

Tot în ceea ce privește gradul intenției infracționale în doctrina rusă [41, p. 240] s-a susținut că: „Dacă intenția infracțională a fost manifestată nu imediat, ci după scurgerea unui anumit interval de timp, însă după ce starea afectivă a fost consumată, oricum intenția va rămâne una determinată și ghidată de către stările afective. Aceasta, deoarece la comiterea infracțiunii oricum va stârni infractorului o reacție psiho-fiziologică, ce dă infractorului un imbold orb sau niște reacții primitive ale actului volițional ce constituie, în acest fel, și o scăpare de sub controlul acestuia”. Referitor la esența acestor categorii de motive s-a mai apreciat că: „Ele sunt unele inconștientizate și apar în cazul stărilor de ebrietate avansată, a stării de oboseală sau extenuare fizică ori psihică sau a unor stări afective și, în acest fel, va exista tot timpul o intenție spontană sau provocată” [42, p. 52].

În același sens s-au pronunțat și o parte din practica judecătorească. Susținându-se opinia că în situațiile sau stările afective menționate: „Motivul dominant este ca regulă cel al răzbunării, care presupune cauzarea intenționată a unor consecințe negative cu privire la jignirea și suferințele ce urmează să le pricinuiască victimei. Or, răzbunarea apare în situația de conflict dintre făptuitor și victimă, sau mai bine zis, ca rezultat al comportamentului infracțional din partea victimei. Astfel, pentru existența stării de provocare, este necesar și suficient ca tulburarea psihică sau emoția să

fie determinată de rezultatul atitudinii victimei și respectiv, al conduitei voluntare a inculpatului”. Această confirmă : „Atunci când din împrejurările concrete ale cauzei rezultă, că tulburarea conștiinței sau emoția existentă în momentul actului provocator lasă în psihicul inculpatului dorința de răzbunare și acel sentiment josnic, în aceste situații se va aplica totdeauna atenuanta provocării.

Însă, tot în doctrina rusă [43, p. 132-134] s-a mai susținut că: „Starea emoțională gravă trebuie apreciată ca însăși un motiv independent al infracțiunii. Astfel că motivul infracțiunii la astfel de stări apare brusc și tot atunci se naște și intenția infracțională însă acesta nu rezistă în timp. Astfel că infractorul va putea comite ulterior, după scurgerea unui interval de timp, o infracțiune tot din motiv de răzbunare, însă acesta nu va mai putea fi unul de natură afectivă, și nici nu va mai influența în acest fel gradul intenției”. Astfel, un incident petrecut cu multe luni mai înainte de săvârșirea de către inculpat a infracțiunii de omor și care a generat un sentiment de dușmănie sau ură nu poate sta la baza provocării; de asemenea, și în cazul în care, deși a trecut numai o jumătate de oră între actul provocator, și reacție, totuși se consideră că inculpatul, după ce a fost provocat a mai făcut unele treburi gospodărești, ce denotă, că nu a mai fost stăpânit de tulburarea sau emoția inițială.

În ceea ce ne privește susținem a doua opinie expusă din doctrina rusă, și considerăm că și în doctrina română corect s-a apreciat că: „Deși procesele afective au totuși rolul însemnat la formarea motivelor și a scopurilor acțiunilor umane, însă ele nu pot fi identificate totalmente cu acestea, deoarece: „La formarea motivelor și a scopurilor, pe lângă trăirile afective, mai contribuie procesele psihice de cunoaștere de către om a obiectelor și fenomenelor din lumea materială”.

Totuși noi credem că stările emoționale ale subiectului constituie prin definiție niște motive infracționale, însă situațiile nu trebuie absolutizate, deoarece ele oricum se găsesc într-o strânsă legătură sau corelația cu alte procese psihice de conștiință, determină într-un final, formarea motivelor, și după caz, îl impulsionează pe infractor la săvârșirea anumitor infracțiuni.

Tot referitor la natura afectivă a motivelor infracționale doctrina rusă s-a mai apreciat că acestea au importanță la aprecierea formei intenției infracționale.

Conform opiniei majoritare [44, p. 49; 45, p. 31] „În cazul în care motivul este unul de natură afectivă și acesta este unul calificat (cum ar fi cazul omorului săvârșit în stare de afect art. 146 C. pen RM sau vătămarea corporală săvârșită în stare de afect, art. 113 din Codul penal al Federației Ruse), iar analiza infracțiunii respective va fi soluționată pornindu-se de la aprecierea intenției directe”. În acest fel menționându-se și

faptul că: „Persoana vinovată de comiterea vreunei infracțiuni intenționate, pe care însă a comis-o într-o stare afectivă, oricum conștientizează pericolul social, al propriei sale fapte depunând anumite eforturi voliționale sau de dorință pentru îndeplinirea anumitor activități infracționale”.

Însă conform altei opinii [46, p. 190] se apreciază că: „La aceste infracțiuni forma intenției poate fi și una indirectă, deoarece comiterea infracțiunii se realizează fără scopul cerut de lege”.

Există și susținători ai punctului de vedere intermediar [47, p. 213] care susțin că: „Infracțiunile la baza cărora stau unele motive de natură afectivă pot fi comise atât cu forma intenției directe, cât și în forma intenției indirecte”.

În ceea ce ne privește împărțăm prima opinie, deoarece pentru existența intenției, oricum este nevoie de prezența mobilului. Acesta, la rândul său, oricum este prezent la orice faptă umană, inclusiv și la acea infracțională, deoarece el ne servește la caracterizarea ei, ce-i drept: „Uneori vinovăția poate avea un grad sporit de gravitate, dacă intenției i se alătură un anumit mobil”. Or, noi, pe cale de consecință, deducem în așa fel că intenția directă oricum prezintă „un grad sporit de gravitate” comparativ cu modalitatea intenției indirecte. Însă și aceasta doar în cazul în care motivul de natură afectivă este fie un element calificat, fie ca o circumstanță agravantă (generală sau specială) al textului de incriminare. Pe când în situația în care acesta este unul necalificat pentru fapta comisă admitem ipoteza în care fapta s-ar putea să fie comisă cu o modalitate a intenției indirecte. De exemplu X primind câteva palme de la Y l-a izbit într-o fântână arteziană. Văzând că acesta se lovise rău l-a abandonat peste noapte admitând faptul că, în timp geros și rănit, acesta poate să decedeze, ceea ce s-a și întâmplat.

Referitor la prezența mobilului infracțional la infracțiunile din imprudență în doctrina română s-a apreciat [48] că: „Acestea apar doar ca o bază de stabilire a scopului și care, chiar dacă nu apare ca element al conținutului legal al faptelor infracționale, totuși pot apărea ca o bază de apreciere a greșelilor și, respectiv, a consecințelor infracționale”. Aceiași autori mai consideră că: „Motivul la infracțiunea din culpă nu influențează caracterul socialmente periculos al faptei, el doar reflectă caracteristicile psihologico-morale ale personalității infractorului, printr-o raportare la o stare de fapt, în care rolul factorului psihologic este și în acest fel destul de redus”. În opinia noastră, adevărat se apreciază faptul că unele acte materiale ale infracțiunilor comise din imprudență sunt voluntare. Astfel, așa după cum ne-am referit când am tratat actul voluntar unde am menționat că la baza oricăror acte voluntare sau, mai bine zis, manifestări de voință se află un mo-

bil, chiar dacă acesta nu are niciun fel de relevanță din punctul de vedere penal. De fapt: „Infracțiunile neintenționate, în general, se caracterizează din punctul de vedere al atitudinii psihice, printr-o „indiferență” din partea infractorului față de valorile sociale protejate prin norma de incriminare”.

De altfel, în doctrina franceză s-a susținut că: „O analiză a psihologiei agentului este inutilă”, iar în sarcina infractorului, așa după cum au susținut unii autori se va reține o: „culpă normativă” (fapte normative)”[49, p. 194]. Iar în aceste condiții se și concluzionează faptul că: „În cazul faptelor pentru care legea cere elementul moral să îmbrace forma culpei, impactul mobilului asupra incriminării este nul. De asemenea aceasta nu va fi luat în considerație sub aspectul răspunderii penale sau al aplicării sancțiunii”.

În doctrina rusă referitor la aprecierea motivului infracțional la infracțiunile din imprudență: „... va fi atribuit doar cu privire la fapta infracțională și nu la caracterul normativ al acesteia”, deoarece: „Orice faptă umană este comisă dintr-un anumit motiv”, așa încât, la faptele comise din intenție sunt prezente motivele de: ură, dorință de profit, răzbunare, gelozie, iar la acelea din imprudență acestea fiind; egoismul, autoafirmarea, bravura, specific acestora mai este faptul că deseori ele se confundă cu scopul acestora...”.

După o altă opinie s-a mai apreciat că: „Motivul și scopul infracțiunii din imprudență poartă un caracter specific, deoarece, după cum rezultă din procesele psihice specifice intenției, la asemenea infracțiuni rezultatele infracționale nu sunt luate în considerare de către făptuitor, și, în acest fel, ele ar putea fi rezumate la simple greșeli de calcul asupra evoluției raportului cauzal sau pe o apreciere greșită asupra împrejurărilor”.

Concluzie. Ca urmare a acestor mențiuni s-ar putea trage concluzia că motivul la infracțiunile din imprudență se rezumă doar la o constatare a acesteia într-un mod aparent sau formal și doar printr-o simplă raportare la o anume „stare de spirit”, și nu la cele de „fapt”, în așa fel că aceasta ar putea crea impresia unei intenții fictive (ficta).

Bibliografie

1. Хеккхаузен Х., *Мотивация и деятельность*, Том. 1, Москва 1983.
2. Вляпочников А.С., *Значение категории интереса в криминологии*, в журнале «Советское государство и право» № 10, Москва 1972.
3. Асеев В.Г., *Проблема мотивации и личность* в книге «Теоретические проблемы психологии личности», Ид-во «Наука», Москва 1974.
4. Тарарухин С.А., *Установление мотива и квалификация преступления*, Киев, 1977.
5. Нюттен Ж., *Мотивация*, в «Экспериментальная психология». Вып. 5. Москва Из. «Прогресс» 1975.

6. Волков С., *Мотивы преступлений*, Казань 1982.
7. Филановский И.Г., *Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению*, Ленинград 1970.
8. „Le droit penal affecté de ne pas se soucier des mobiles qui ont fait agir l'individu...” în Gaston Ștefani, George Levasseur, Bernard Bouloc, *Droit penal general*, troisième édition „Daloz”, Paris, 1987.
9. „Mobilul, după o regula generală, nu influențează nici asupra existenței delictului, nici asupra rigorii pedepsei legale”. A se vedea în H.Donnedieu de Vabres, *Traté de droit criminel et de législation penale comparé*, troisième édition, „Sirey”, Paris, 1947.
10. Garraud R., *Traité theorique et pratique du droit penal francais*, Editura „Recueil Sirey”, 1913.
11. Turculeanu I., Drăghici P., *Considerații generale privind voința ca fenomen psihologic*, în „Revista de științe juridice”, Craiova, nr. 18/2000.
12. Giurgiu N., *Infracțiunea*, Vol-1, Ed.“GAMA”, Iași 1994.
13. Парог А.И., *Субъективная сторона преступления*, Изд. «Спартак», Москва 1997.
14. Таганцев Н.С., *Российское уголовное право (общая часть)*, Т.1, Москва, Учебное издательство 1999.
15. Desportes F. et Le Guehrec F., *Le Nouveau Droit Penal*, Tome I, *Droit penal general*, Editura „Economica” 1995.
16. Borodac A., Bujor V., Brânză S., Cărpov T., Florea C., Florea V., Lungu V., *Drept penal partea generală*, Editura „Știința”, Chișinău 1994.
17. Marat Hamitovici Muzadubaev, *Motivul și motivația infracțiunii*, (autoreferatul tezei de doctorat), Moscova, 1984.
18. Ильин Е. П., *Сущность и структура мотива*. Психологический журнал, Том. 16, Москва 1995.
19. Игошев К.Е., *Типология личности преступника и мотивация преступного поведения*, Горький 1974.
20. Basarab M., *Drept penal, partea generală*, vol. I, Universitatea „Babeș Bolyai, Cluj-Napoca, 1988.
21. Biro L., Basarab M., *Curs de drept penal*, al R.P.R., Edit. „Didactică și Pedagogică”, București, 1963.
22. Pavel D., *Infracțiunea de delapidare*, București, Edit. „Științifică”, 1959.
23. Чхартишвили Ш.Н., *Проблема мотива волевого поведения*, Тбилиси 1958.
24. Иванов Ф., *Мафия в США*, Москва 1996.
25. Bonnet Lucien, *Le but, element constituții du delit - specialment dans les lois nouvelles*, „These”, Montpellier, 1934.
26. Olteanu Gabriel, *Autonomia de voință în dreptul privat*, Editura „Universitatea Craiova”, 2001
27. Кузнецова Н.Ф., *Мотивация преступлений и тенденции ее изменения*, в сборнике: Вопросы советской криминологии, Часть. II. Москва 1975.
28. Филимонов В.Д., *Криминологические основы уголовного права*, Томск 1981.
29. Мильман В.Э., *Побудительные тенденции в структуре деятельности*, в журнале «Вопросы психологии» № 13, Москва 1982.
30. Лунеев В.В., *Преступное поведение, мотивация, прогнозирование, профилактика*, Москва, 1980.
31. Долгова А.И., *Криминология*, Москва, 1997.
32. Dongoroz Vintilă, *Tratat de Drept penal*, București 1939.
33. Дагель П.С., Котов Д.П., *Субъективная сторона преступления и ее установление*, Воронеж 1974.
34. Bulai C., *Curs de drept penal, parte specială*, vol. 1, Universitatea din București, 1975.
35. Roșca Al., *Culpa cu previziune și intenția indirectă*, în “Studii și cercetări juridice” (în continuare S.C.J.), nr. 2/1968.
36. Marcel Laborde Lacoste, *Le but de l'agent, element constitutif de l'infraction dans la legislation, la doctrine et la jurisprudence francais*, în Revue Internationale de Droit Penal Nr.1/1926.
37. Roger Merle, André Vitu, *Traité de droit criminel*, Tome I5, Editura „Cujas”, Paris 1984.
38. Manzini V., *Trattato de diritto penale italiano*, Volume primo, Torino, 1933.
39. Ядов В.А., *О диспозиционной регуляции социального поведения личности*, В книге: «Методологические проблемы социологии», Москва 1975.
40. Moruzzi J., *Studii de drept și procedură penală*, București, 1933.
41. Сташис В. В., Бажанов М.И., *Криминология*, Изд-во «МГУ», Москва 1994 .
42. Зелинский Ф., *Криминологические и уголовно-правовые аспекты неосознаваемой психической деятельности*, в журнале «Сов. государство и право» № 9, Москва 1984.
43. Харизашвили В., *Лекции по исто русского права*, Москва 1978
44. Ткаченко В.И., *Квалификация убийств и телесных повреждений в состоянии сильного душевного волнения*, в журнале «Вопросы криминологии», nr. 12, Москва 1964.
45. Ткаченко Т., *Ответственность за преступления против жизни и здоровья , совершаемые в состоянии аффекта*, в журнале «Законность» № 7, Москва 1996.
46. Котов Д. П., *Мотивы преступлений и их доказывание*, Воронеж 1975.
47. *Комментарий к У.К. Р.Ф./* отв. ред. Ю.И. Скуратов; В. М. Лебедев, Москва 1996, Из. «Норма».
48. Dongoroz Vintilă, Iosif Fodor, Siegfried Kahane, Nicoleta Iliescu, Ion Oancea, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea generală*, vol. I., Editura „Academiei Române”, București, 1969.
49. Marc Puech, *Droit penal general*, Editura „Litec”, 1988.

Date despre autor:

BUGA Larisa,
doctor în drept,

Conferențiar universitar interimar,

Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Tel: 022-47-04-18;

e-mail: ascrim@rambler.ru

BUGA Larisa,

doctor of law,

associate professor,

The Institute of Criminal Sciences

and Applied Criminology

Tel: 022-47-04-18;

e-mail: ascrim@rambler.ru